

Η επίδραση της οικογένειας στις επαγγελματικές επιλογές των εφήβων

Δόμνα Κακανά*, Παναγιώτα Μεταλλίδου**,
Ιωάννης Καμαριανός***

Περίληψη

Το άρθρο αυτό αποσκοπεί να μελετήσει την επίδραση της οικογένειας στις επαγγελματικές επιλογές των εφήβων. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 1163 μαθητές/ μαθήτριες της β' και γ' λυκείου αντίστοιχα. Τους ζητήθηκε να απαντήσουν σε ερωτηματολόγιο που διερευνούσε ποιο επάγγελμα επιλέγουν, με τι κριτήρια το επιλέγουν καθώς και ποιες είναι οι πηγές πληροφόρησής τους. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι η επίδραση της οικογένειας στις επαγγελματικές επιλογές των εφήβων είναι έμμεση και σε στενή συσχέτιση με το μορφωτικό/ επαγγελματικό επίπεδο του πατέρα. Ακόμη φάνηκε ότι ο παράγοντας 'φύλο' επηρεάζει σημαντικά τις επαγγελματικές επιλογές των νέων, καθώς αντανακλά στερεότυπες απόψεις σχετικά με το ρόλο τους στην αγορά εργασίας.

Εισαγωγικά

Ο επαγγελματικός προσανατολισμός των νέων είναι μια πολύπλοκη διαδικασία που εξαρτάται από ποικίλους παράγοντες, ατο-

---

* Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Παιδαγωγικού Τμήματος Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

** Λέκτορας Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

*** Λέκτορας Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Πατρών.

μικούς, κοινωνικούς, οικονομικούς. Πριν από μερικά χρόνια η οικογένεια αλλά και το σχολείο προετοιμάζαν το παιδί να επιλέξει ένα επάγγελμα με κριτήρια τις σταθερές απολαβές, τη μονιμότητα, τις προαγωγές, τη σύνταξη. Σήμερα, τα πράγματα έχουν γίνει ιδιαίτερα πολύπλοκα με την οξύτητα της ανεργίας, των οικονομικών-κοινωνικών προβλημάτων σε παγκόσμιο επίπεδο, την εξέλιξη της τεχνολογίας, δημιουργώντας μια νέα ηθική στην αγορά εργασίας. Μέσα από αυτό το πρίσμα θεώρησης, η επιλογή επαγγέλματος από τους νέους συνιστά μια μακροχρόνια διαδικασία κοινωνικής ένταξης, η οποία είναι λιγότερο αποτέλεσμα αξιοποίησης κλίσεων, ταλέντων, προσωπικών αποφάσεων και προτιμήσεων και περισσότερο συνέπεια επίδρασης πολλών παραγόντων (Γουδήρας, 1996, Κασιμάτη 1998).

Οι βασικότεροι παράγοντες που φαίνεται ότι αλληλεπιδρούν είναι ατομικοί (στοιχεία προσωπικότητας, κλίσεις, ενδιαφέροντα, δεξιότητες, ικανότητες, φιλοδοξίες), φυλετικοί, κοινωνικοί, σχολικοί καθώς και κάποιοι τυχαίοι παράγοντες (οικονομικές κρίσεις, προβλήματα υγείας, κ.λπ.) (Γουδήρας, 1996). Στην παρούσα εργασία θα επιχειρήσουμε να διερευνήσουμε την επίδραση της οικογένειας στον επαγγελματικό προσανατολισμό των νέων, θεωρώντας την ως πλαίσιο, όπου πραγματοποιείται η πρωτογενής κοινωνικοποίηση του ατόμου και το οποίο φιλτράρει υπό μια έννοια όλους τους προαναφερθέντες παράγοντες.

Η ανασκόπηση της ελληνικής και ξένης βιβλιογραφίας που πραγματοποιήθηκε από τη Μαζηρίδου, (2001) αναδεικνύει τη σημασία του οικογενειακού περιβάλλοντος στις επαγγελματικές επιλογές των νέων, όπως αυτή τονίσθηκε και μελετήθηκε από πολλούς ερευνητές. Ειδικότερα έχει φανεί ότι οι εμπειρίες της πρώτης παιδικής ηλικίας και η ανατροφή των παιδιών επηρεάζουν την επαγγελματική τους εξέλιξη (Γεωργούσης, 1995). Βιολογικοί παράγοντες αλλά και υιοθέτηση κάποιων συμπεριφορών ανατροφής και απόρριψη άλλων, οδηγούν στη διαμόρφωση ενός τύπου προσωπικότητας με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και τάσεις. Το οικογενειακό περιβάλλον μέσω της ενίσχυσης, όπως αυτή τονίζεται από τη θεωρία της κοινωνικής μάθησης του Bandura, ωθεί το άτομο κατά την παιδική και εφηβική ηλικία να εμπλακεί σε μια σειρά δραστηριοτήτων και να τις υλοποιήσει με επιτυχία. Επίσης η επίδραση της οικογένειας στη διαμόρφωση της αυτοαντίληψης του ατόμου επισημαίνεται από πολλούς μελετητές.

Ένα από τα δομικά χαρακτηριστικά της οικογένειας που φαίνεται ότι επηρεάζει σημαντικά την επαγγελματική εξέλιξη του α-

φύλων διαπιστώνεται ότι οι προτιμήσεις των αγοριών είναι σύμφωνες με τα παραδοσιακά ανδρικά επαγγέλματα και των κοριτσιών αντίστοιχες με τον παραδοσιακό γυναικείο, κοινωνικό και ανθρωπιστικό προσανατολισμό (Σιδηροπούλου-Δημακάκου, 1995, Δεληγιάννη-Κουϊμπζή, 1994, Πάντα, 1988).

Στόχοι της έρευνας

Από την παρουσίαση των ερευνητικών δεδομένων είναι φανερό ότι η οικογένεια συνεισφέρει σημαντικά στη διαμόρφωση των επαγγελματικών επιλογών των νέων ανθρώπων. Αυτό, όμως, που έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι αν οι ίδιοι οι νέοι αντιλαμβάνονται την επίδραση που ασκεί η οικογένεια στη διαδικασία της επιλογής του επαγγέλματός τους. Βασικός στόχος της παρούσας μελέτης ήταν, πρώτον, η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο οι έφηβοι αξιολογούν τη στάση των γονιών τους στον επαγγελματικό τους προσανατολισμό. Δεύτερον, η διερεύνηση της σχέσης των επαγγελματικών επιλογών των εφήβων με το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα. Επίσης, ένας επιμέρους στόχος μας ήταν η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο αντιλαμβάνονται τα δύο φύλα την επίδραση του οικογενειακού περιβάλλοντος. Τα σχετικά ερευνητικά δεδομένα, όπως έχει αναφερθεί, δείχνουν συστηματικές διαφορές φύλου στις επαγγελματικές επιλογές των αγοριών-κοριτσιών αλλά και διαφοροποιημένες προσδοκίες των γονέων για το επαγγελματικό μέλλον των δύο φύλων. Άλλωστε, και τα ευρήματα της παρούσας μελέτης δείχνουν ότι τα δύο φύλα επιλέγουν επαγγέλματα αντιπροσωπευτικά του φύλου τους σύμφωνα με τις υπάρχουσες στερεότυπες αντιλήψεις για το ρόλο τους στην αγορά εργασίας. Δηλαδή, τα κορίτσια επιλέγουν το επάγγελμα των καθηγητών-δημοσίων υπαλλήλων και τα καλλιτεχνικά επαγγέλματα σε σημαντικά μεγαλύτερο βαθμό, ενώ τα αγόρια, τα ελεύθερα, τα στρατιωτικά και τα χειρωνακτικά επαγγέλματα (για αναλυτική παρουσίαση αυτών των ευρημάτων βλέπε τελική έκθεση ερευνητικού προγράμματος, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Τομέας ΣΕΠ, 2001).

Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι η διαδικασία της διαμόρφωσης των επαγγελματικών προτιμήσεων και επιλογών είναι μια σταδιακή αλλά και δυναμική ταυτοχρόνως διαδικασία, η υπόθεσή μας ήταν ότι η επίδραση της οικογένειας στις επαγγελματικές επιλογές των συμμετεχόντων στην έρευνα θα ήταν έμμεση. Άλλω-

νες τάξεις του Δημοτικού έως και την τρίτη Γυμνασίου) το 34,6% του δείγματος, (2η) Μέσο μορφωτικό επίπεδο (Φοίτηση σε εξατάξιο Γυμνάσιο ή Λύκειο), το 25,5%, και (3η) Υψηλό μορφωτικό επίπεδο (Ανώτερη και Ανώτατη εκπαίδευση), το 39,2%. Θα πρέπει να αναφερθεί ότι οι επιμέρους κατηγορίες του μορφωτικού επιπέδου και αυτές του επαγγέλματος του πατέρα επικαλύπτονται σε μεγάλο βαθμό. Για το λόγο αυτό στις αναλύσεις που θα παρουσιαστούν στα αποτελέσματα επιλέξαμε να χρησιμοποιήσουμε ως ανεξάρτητη μεταβλητή μόνο τις κατηγορίες του μορφωτικού επιπέδου.

β. Ερωτηματολόγιο

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα κλήθηκαν να συμπληρώσουν ένα ερωτηματολόγιο το οποίο κατασκευάστηκε για τους στόχους ενός ευρύτερου ερευνητικού προγράμματος.* Το ερωτηματολόγιο αποτελούνταν από ερωτήσεις κλειστού και ανοιχτού τύπου. Στις περισσότερες περιπτώσεις των ερωτήσεων κλειστού τύπου, οι συμμετέχοντες καλούνταν να σημειώσουν μια επιλογή, την επικρατέστερη προτίμησή τους. Ειδικότερα, στο πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου οι συμμετέχοντες απαντούσαν σε ερωτήσεις που αφορούσαν δημογραφικά χαρακτηριστικά (τάξη, φύλο, επάγγελμα και μορφωτικό επίπεδο μητέρας και πατέρα). Οι ερωτήσεις που αφορούσαν την επιλογή του επαγγέλματος ήταν οι ακόλουθες:

(α) *Ποιο επάγγελμα σκοπεύεις ν' ακολουθήσεις;* (ανοιχτού τύπου ερώτηση),

(β) *Με ποια κριτήρια το επιλέγεις;* Δίνονταν 8 κριτήρια και μια ελεύθερη επιλογή (Με βάση: τις κλίσεις μου, τις επιδόσεις μου στο σχολείο, τις οικονομικές απολαβές, την κοινωνική προσφορά, την εύκολη επαγγελματική αποκατάσταση, τη μονιμότητα, την επιρροή του οικογενειακού περιβάλλοντος, το κοινωνικό κύρος, άλλο),

(γ) *Το επάγγελμα που θέλεις να ασκήσεις είναι το ίδιο με αυτό*

---

* Ο τίτλος του προγράμματος ήταν «Επιδράσεις που ασκούν τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας στην πληροφόρηση-διαμόρφωση των επαγγελματικών αντιλήψεων, στάσεων και επιλογών των νέων, όσον αφορά την ένταξή τους στο χώρο της εργασίας» και χρηματοδοτήθηκε από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Τομέας ΣΕΠ. Η διεξαγωγή της έρευνας πραγματοποιήθηκε από το εργαστήριο «Θεωρητικής και Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής» του Παιδ/κού τμ. Προσχολικής Εκπαίδευσης του Π.Θ.

0,9% τεχνίτες-ηλεκτρολόγοι, το 0,8% επιχειρηματίες-έμποροι, το 0,8% αθλητές-προπονητές και, τέλος, 0,2% γεωργοί-κτηνοτρόφοι.

Στην επόμενη ερώτηση *“Με ποια κριτήρια το επιλέγεις;”* βασικό κριτήριο επιλογής του επαγγέλματος είναι οι κλίσεις των μαθητών (50,2%). Άλλα κριτήρια τα οποία αναφέρονται είναι: η επαγγελματική αποκατάσταση (13,9%), οι οικονομικές απολαβές (11,7%), οι επιδόσεις στο σχολείο (11,2%), η κοινωνική προσφορά (4,6%), η μονιμότητα (4%) και το οικογενειακό περιβάλλον (1,9%).

Στην ερώτηση *“Ποιο επάγγελμα θα ήθελες ν’ ακολουθήσεις;”* το μεγαλύτερο ποσοστό συγκεντρώνουν και πάλι τα ελεύθερα επαγγέλματα (38,6%), στρατιωτικοί-πυροσβέστες (22,8%), καθηγητές-δάσκαλοι (14,1%), καλλιτέχνες-συγγραφείς (8,4%), αθλητές-προπονητές (2,9%), μεσαία διοικητικά στελέχη (2,8%), κοινωνικοί λειτουργοί (2,7%), ανώτατοι δημόσιοι υπάλληλοι (1,4%), τεχνίτες-ηλεκτρολόγοι (1%), ενώ ένα ποσοστό της τάξης του 2,% δεν ήξερε /δεν απάντησε.

Στην ερώτηση *“Αυτό που θέλεις να ασκήσεις είναι το ίδιο με αυτό που σκοπεύεις να ακολουθήσεις;”* το 59,8% των μαθητών του δείγματος απάντησε θετικά, ενώ το 37,6% αρνητικά. Στην επόμενη ερώτηση *“Αν όχι, για ποιους λόγους δεν επιλέγεις το επάγγελμα που θα ήθελες;”* από τους μαθητές που απάντησαν αρνητικά, μόνο το 3,8% αυτών απάντησαν ότι δεν επέλεξαν το επάγγελμα που ήθελαν εξαιτίας της αντίδρασης των γονιών τους. Το 14,2% επέλεξαν ως λόγους την επίδοση στα σχετικά μαθήματα στο σχολείο, το 8% την ανεργία, το 7,1% την αλλαγή συστήματος εισαγωγής στα Ανώτατα και Ανώτερα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, το 4,7% τους οικονομικούς λόγους, το 2% την έλλειψη σχετικών σχολών στην Ελλάδα, και το 1,4% την έλλειψη των απαιτούμενων ικανοτήτων.

Στην ερώτηση *“Από ποιες πηγές αντλείς πληροφορίες για τα επαγγέλματα που θα μπορούσες να επιλέξεις;”* ως πρώτη τους επιλογή αναφέρουν τους γονείς (32,2%), στη συνέχεια το μάθημα του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού στο σχολείο (20,3%), το φροντιστήριο (20%), τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (8,4%), τους φίλους (7,7%), από πουθενά (5,7%) και τους ειδικούς στα επαγγέλματα (2,7%). Στην ερώτηση *“Ποιο επάγγελμα θα ήθελαν οι γονείς σου να ακολουθήσεις;”* οι μαθητές απάντησαν ότι το 39,9% των πατέρων και το 40,8% των μητέρων δεν έχει άποψη. Ωστόσο, το 60% των πατέρων έχει άποψη. Ειδικότερα, το 25,9% των πατέρων προτιμούν το παιδί τους να ασχοληθεί με ελεύθερα επαγγέλματα, το 17,6% να γίνει στρατιωτικός-πυροσβέ-

στης, το 5,6% καθηγητής-δάσκαλος, το 2,7% μεσαίο Διοικητικό στέλεχος, και το 3,1% καλλιτέχνης-συγγραφέας. Όσον αφορά τις προτιμήσεις της μητέρας, το 59,2% έχει άποψη και προτιμούν σε ποσοστό 25,8% το παιδί τους να ασχοληθεί με ελεύθερα επαγγέλματα, 16% να γίνει στρατιωτικός-πυροσβέστης, 6,7% καθηγητής-δάσκαλος, 2,7% μεσαίο Διοικητικό στέλεχος, 2,1% καλλιτέχνης-συγγραφέας, και 1,4% κοινωνικός λειτουργός.

β. Ο ρόλος της οικογένειας στον επαγγελματικό προσανατολισμό

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η οικογένεια αποτελεί μια σημαντική πηγή επιδράσεων στη διαμόρφωση των επαγγελματικών επιλογών των νέων ανθρώπων.

Άλλωστε, οι ίδιοι οι συμμετέχοντες στην παρούσα μελέτη αναφέρουν την οικογένεια ως την κύρια πηγή πληροφόρησης για την επιλογή του επαγγέλματός τους. Για το λόγο αυτό, ένας από τους επιμέρους στόχους της παρούσας μελέτης ήταν η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο συνδέονται οι επαγγελματικές επιλογές των συμμετεχόντων με το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα.

i. Επιλογή επαγγέλματος

Μορφωτικό επίπεδο πατέρα. Προκειμένου να ελέγξουμε αν υπάρχει σχέση εξάρτησης μεταξύ των μεταβλητών μας πραγματοποιήσαμε έλεγχο καλής προσαρμογής (χ^2). Διαπιστώθηκε σχέση εξάρτησης μεταξύ των μεταβλητών μας. Ο έλεγχος ανεξαρτησίας μπορούσε να εφαρμοστεί, διότι ο αριθμός των κελιών με θεωρητική συχνότητα E.F. < 5 ήταν 13.3 (μικρότερος από το επιτρεπτό 20%) και M.E.F. = 3.4. Βρέθηκε στατιστικά σημαντική η σχέση ανάμεσα στις κατηγορίες των επαγγελμάτων που δηλώνουν ότι θα επιλέξουν οι έφηβοι και το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα τους [$\chi^2(8) = 39.49$, $p = 000$]. Ειδικότερα, η σχέση βρέθηκε σημαντική σε πέντε περιπτώσεις. Οι έφηβοι των οποίων ο πατέρας ανήκει στην ομάδα του χαμηλού μορφωτικού επιπέδου επιλέγουν σε μικρότερο βαθμό τα ελεύθερα επαγγέλματα ($z = -5$), σε οριακά μεγαλύτερο βαθμό το επάγγελμα του καθηγητή και του δημοσίου υπαλλήλου ($z = 2$) καθώς και τα στρατιωτικά επαγγέλματα ($z = 4,1$). Ακριβώς αντίστροφη είναι η εικόνα που παρουσιάζει η ομάδα των εφήβων των οποίων ο πατέρας έχει ανώτερη ή ανώτατη μόρφωση. Δηλαδή, επιλέγουν σε σημαντικά υψηλότερο βαθμό από ό,τι οι άλλες ομάδες τα ελεύθερα επαγγέλματα ($z = 4,7$) και

σε σημαντικά χαμηλότερο βαθμό τα στρατιωτικά επαγγέλματα ($z = -4,6$).

ii. Πηγές πληροφόρησης

Μορφωτικό επίπεδο πατέρα. Ο έλεγχος ανεξαρτησίας μπορούσε να εφαρμοστεί, διότι δεν υπήρχε κανένα κελί με θεωρητική συχνότητα $E.F. < 5$ και η $M.E.F$ ήταν 23.21. Βρέθηκε στατιστικά σημαντική η σχέση των πηγών πληροφόρησης που αναφέρουν οι έφηβοι με το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα τους [$\chi^2(10) = 65.97, p = .000$]. Ειδικότερα, η σχέση βρέθηκε στατιστικά σημαντική σε επτά περιπτώσεις. Οι έφηβοι των οποίων ο πατέρας έχει κατώτερη μόρφωση, αναφέρουν σημαντικά περισσότερο κυρίως τον Σ.Ε.Π. ως βασική πηγή πληροφόρησης ($z = 4,7$) αλλά και τους φίλους ($z = 2,4$) και σε σημαντικά μικρότερο βαθμό τους γονείς ($z = -6,7$). Ακριβώς αντίστροφη είναι η εικόνα που παρουσιάζει η ομάδα των εφήβων των οποίων οι γονείς έχουν ανώτερη ή ανώτατη μόρφωση. Δηλαδή, αναφέρουν σε σημαντικά υψηλότερο βαθμό από ό,τι οι άλλες ομάδες τους γονείς ως πηγή πληροφόρησης ($z = 6,3$) και σε σημαντικά χαμηλότερο βαθμό τον Σ.Ε.Π ($z = -3,8$), τους φίλους ($z = -2,5$) και το φροντιστήριο ($z = -2,2$).

Φύλο και πηγές ενημέρωσης. Ένας από τους επιμέρους στόχους της μελέτης μας ήταν να διερευνήσουμε αν οι έφηβοι διαφορετικού φύλου αντιλαμβάνονται με διαφορετικό τρόπο την επίδραση της οικογένειας στη διαδικασία της ενημέρωσής τους για την επιλογή επαγγέλματος. Οι συγκρίσεις μεταξύ των ομάδων των δύο φύλων έδειξαν στατιστικά σημαντικές διαφορές [$\chi^2(5) = 20.05, p = .001$]. Ειδικότερα, τα κορίτσια επιλέγουν σε σημαντικά μεγαλύτερο βαθμό ως πηγή πληροφόρησης το φροντιστήριο ($z = 2,7$), ενώ επιλέγουν σε σημαντικά μικρότερο βαθμό τους γονείς ($z = -4,2$). Ακριβώς αντίστροφη είναι η εικόνα στην περίπτωση των αγοριών. Ειδικότερα, επιλέγουν σε σημαντικά μικρότερο βαθμό το φροντιστήριο ($z = -2,7$) και σε σημαντικά μεγαλύτερο βαθμό τους γονείς ($z = 4,2$). Παραπέρα διερεύνηση του θέματος έδειξε ότι βασική πηγή πληροφόρησης για τους εφήβους και των δύο φύλων αποτελούν κυρίως οι γονείς του υψηλού μορφωτικού επιπέδου. Στον Πίνακα 1 δίνονται οι συχνότητες και τα ποσοστά των πηγών πληροφόρησης που αναφέρουν τα αγόρια και τα κορίτσια χωριστά, ανάλογα με το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα τους. Είναι χαρακτηριστικό ότι ένα μικρό ποσοστό των κοριτσιών που προέρχονται από οικογένειες με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο πα-

τέρα, αναφέρουν τους γονείς τους ως βασική πηγή πληροφόρησης. Αντίθετα από τις άλλες ομάδες κοριτσιών και αγοριών, αναφέρουν ότι ενημερώνονται κυρίως από το φροντιστήριο και τον Σ.Ε.Π. Στην περίπτωση, όμως, των αγοριών, ένα σημαντικό ποσοστό αυτών αναφέρει τους γονείς ως πηγή πληροφόρησης, ανεξάρτητα από το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα τους.

Οι διαφοροποιημένες προσδοκίες των γονιών φαίνονται τελικά και από τις επαγγελματικές επιλογές των δύο φύλων. Οι ποσοστιαίες αναλογίες των επαγγελματικών επιλογών αγοριών και κοριτσιών που προέρχονται από διαφορετικά οικογενειακά περιβάλλοντα με βάση το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα τους, δίνονται στον Πίνακα 2. Είναι χαρακτηριστικό ότι τα κορίτσια, ανεξάρτητα από το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο της οικογένειας, τείνουν να επιλέγουν σε σημαντικά μεγαλύτερο βαθμό το επάγγελμα του εκπαιδευτικού-δημοσίου υπαλλήλου από ό,τι τα αγόρια. Αντίθετα, τα αγόρια των οποίων οι γονείς βρίσκονται στο χαμηλό και μέσο μορφωτικό επίπεδο, στρέφονται σε σημαντικά μεγαλύτερο βαθμό στα στρατιωτικά και όχι στα ελεύθερα επαγγέλματα, όπως τα παιδιά της ομάδας του υψηλού μορφωτικού επιπέδου.

Γενική Συζήτηση

Βασικός στόχος της παρούσας μελέτης ήταν η διερεύνηση της επίδρασης που ενδεχομένως ασκούν ορισμένα χαρακτηριστικά της οικογένειας στον επαγγελματικό προσανατολισμό και, συνακόλουθα, στις επαγγελματικές προτιμήσεις των εφήβων.

Ξεκινώντας από τις επαγγελματικές επιλογές των συμμετεχόντων στην έρευνα, βρέθηκε ότι οι τρεις μεγάλες κατηγορίες επαγγελμάτων τις οποίες δηλώνουν ότι σκοπεύουν να ακολουθήσουν, είναι κυρίως τα ελεύθερα επαγγέλματα, στη συνέχεια τα στρατιωτικά και τέλος τα επαγγέλματα των εκπαιδευτικών και δημοσίων υπαλλήλων. Είναι, ωστόσο, χαρακτηριστικό ότι ένα αρκετά σημαντικό ποσοστό (37,6%) αυτών των παιδιών δηλώνουν ότι το επάγγελμα που θέλουν να ασκήσουν δεν είναι το ίδιο με αυτό που σκοπεύουν να ακολουθήσουν. Όταν, όμως, ρωτούνται ποιο επάγγελμα θα ήθελαν να ακολουθήσουν, οι επιλογές τους δε διαφοροποιούνται σε επίπεδο ποσοστιαίας αναλογίας. Δηλαδή, επιλέγουν σε ίδιο περίπου ποσοστό τις προαναφερθείσες κατηγορίες επαγγελμάτων. Αυτό μας κάνει να υποψιαζόμαστε ότι δε διέκριναν το διαφορετικό

νόημα αυτών των δύο ερωτήσεων. Δηλαδή, πιθανόν να μην κατανόησαν με σαφήνεια τη διαφορά του “θέλω” και των κοινωνικών παραμέτρων διαμόρφωσης της τελικής επιλογής.

Όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο οι έφηβοι αντιλαμβάνονται την εμπλοκή των γονιών στην επιλογή του επαγγέλματός τους, αρχικά δίνεται η εντύπωση ότι δε θεωρούν σημαντικό κριτήριο επιλογής ή απόρριψης ενός επαγγέλματος τη γνώμη των γονιών τους. Συγκεκριμένα, ένα πολύ μικρό ποσοστό αυτών αναφέρουν ότι η γνώμη των γονιών τους ήταν το βασικό κριτήριο επιλογής του επαγγέλματος που σκοπεύουν να ασκήσουν ή ότι η αντίδραση των γονιών τους ήταν ο κύριος λόγος για την απόρριψη του επαγγέλματος που θα ήθελαν να ασκήσουν αλλά δε θα το επιλέξουν. Μάλιστα, αναφέρουν σε ποσοστό 40% περίπου ότι οι γονείς τους (τόσο ο πατέρας όσο και η μητέρα) δεν έχουν άποψη για την επιλογή του επαγγέλματός τους.

Είναι χαρακτηριστικό, όμως ότι το υπόλοιπο 60% περίπου των παιδιών αναφέρουν ότι οι γονείς τους έχουν άποψη για το μελλοντικό τους επάγγελμα. Εντούτοις, οι προσδοκίες των γονιών, έτσι όπως αξιολογούνται από τα ίδια τα παιδιά, τείνουν να ταυτίζονται με τις προσωπικές τους επιλογές. Δηλαδή, εκτιμούν ότι οι γονείς τους θέλουν να ακολουθήσουν κυρίως ελεύθερα επαγγέλματα, στρατιωτικά και το επάγγελμα του εκπαιδευτικού και του δημοσίου υπαλλήλου. Τα παραπάνω ευρήματα είναι ενδεικτικά της έμμεσης επίδρασης της οικογένειας στην επιλογή του επαγγέλματος, μέσω της προβολής των αξιών που αντανακλούν συγκεκριμένες επαγγελματικές επιλογές. Δύο από τα πιο βασικά κριτήρια επιλογής ή απόρριψης ενός επαγγέλματος, σύμφωνα με τους ίδιους τους εφήβους, είναι η επαγγελματική τους αποκατάσταση και οι οικονομικές απολαβές. Έτσι εξηγείται εν μέρει και το μεγάλο ποσοστό επιλογής των στρατιωτικών επαγγελμάτων που οδηγούν σε άμεση επαγγελματική αποκατάσταση αλλά και των ελεύθερων επαγγελμάτων, διότι παρέχουν τη δυνατότητα υψηλών απολαβών.

Η έμμεση επίδραση του οικογενειακού περιβάλλοντος φαίνεται εντονότερα, όταν ζητείται να αναφέρουν τις πηγές από τις οποίες πληροφορούνται για τα επαγγέλματα τα οποία θα μπορούσαν να επιλέξουν μετά το σχολείο. Είναι εντυπωσιακό ότι τα ίδια παιδιά αναφέρουν ότι η πρώτη και βασική πηγή από την οποία αντλούν πληροφορίες είναι οι γονείς τους. Αυτό φαινομενικά συνιστά μια αντίφαση η οποία ερμηνεύεται μόνο αν θεωρήσουμε ότι στην εφηβεία τα παιδιά είτε δεν έχουν συνειδητοποιήσει την επίδραση της

(βλέπε επίσης Μαζηρίδου, 2001). Οι διαφοροποιημένες προσδοκίες των γονιών φαίνονται και από τις επαγγελματικές επιλογές των δύο φύλων. Τα δύο φύλα επιλέγουν επαγγέλματα αντιπροσωπευτικά του φύλου τους, σύμφωνα με τις υπάρχουσες στερεότυπες αντιλήψεις για το ρόλο τους στην αγορά εργασίας. Είναι φανερό, όμως, ότι αυτές οι επιλογές περνούν μέσα από το φίλτρο των προσδοκιών της οικογένειας. Τα κορίτσια στρέφονται στα επαγγέλματα των εκπαιδευτικών-δημοσίων υπαλλήλων, τα οποία επιτρέπουν, λόγω του μεγάλου ελεύθερου χρόνου, την ενασχόληση με το σπίτι και την οικογένεια. Παρόμοια αποτελέσματα προκύπτουν και από άλλες έρευνες (Σιδηροπούλου-Δημακάκου, 1995, Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, 1994, Πάντα, 1988). Αντίθετα, οι επιλογές των αγοριών των οποίων οι γονείς βρίσκονται στο χαμηλό και μέσο μορφωτικό επίπεδο υποδηλώνουν την ανάγκη της ελληνικής οικογένειας, να στρέψει τα αγόρια σε επαγγέλματα που θα εξασφαλίζουν την εύρεση εργασίας και θα αποδίδουν σταθερές οικονομικές απολαβές (Μπόλη, Θ., Τζάνη, Μ., 1992).

Συμπερασματικά, τα δεδομένα της παρούσας μελέτης επιβεβαιώνουν την αρχική μας υπόθεση, δείχνοντας ότι η επίδραση της οικογένειας στις επαγγελματικές προτιμήσεις /επιλογές των εφήβων είναι έμμεση. Η επίδραση αυτή περνά μέσα από την προβολή, πρώτον, των επαγγελματικών αξιών που προβάλλει η οικογένεια ως καθοριστικές για την επιτυχία στη ζωή. Οι αξίες αυτές στην περίπτωση της μελέτης μας, προσδιορίζονται από το μορφωτικό και επαγγελματικό επίπεδο του πατέρα. Δεύτερον, μέσα από την προβολή των κυρίαρχων στερεότυπων αντιλήψεων για τους ρόλους των δύο φύλων στην επαγγελματική ζωή.

Βέβαια, όπως έχει ήδη αναφερθεί στην εισαγωγή, η διαδικασία της διαμόρφωσης των επαγγελματικών προτιμήσεων και επιλογών είναι μια σταδιακή αλλά και δυναμική ταυτοχρόνως διαδικασία. Για το λόγο αυτό είναι πολύ δύσκολο να συλλάβει ο ερευνητής τη δυναμική της σχέσης οικογένειας-επαγγελματικής επιλογής. Η παρούσα μελέτη έδειξε –κατά τη γνώμη μας– ότι υπάρχουν αρκετές ενδείξεις για τον ενεργό ρόλο της οικογένειας στη διαδικασία της απόφασης για την επιλογή επαγγέλματος. Θα είχε, λοιπόν, ενδιαφέρον, μια μελλοντική προσπάθεια να εστιαστεί στη διερεύνηση των τρόπων με τους οποίους οι γονείς προβάλλουν στα παιδιά τους το προσωπικό σύστημα των επαγγελματικών τους αξιών καθώς και της ποιότητας της πληροφόρησης που παρέχουν. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσα από προσωπικές συνεντεύξεις με εκείνες τις ομάδες των παιδιών που αναφέρουν ότι ενημερώνονται κυρίως από τους γονείς τους.

Βιβλιογραφία

- Γεώργας, Δ, Μπεζεβέγκης, Η, και Γιαννίτσας, Ν. (1991). Εμπειρίες, στάσεις, και προσδοκίες μαθητών και φοιτητών από το Λύκειο, τον Σ.Ε.Π. και το Πανεπιστήμιο. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, τ. 18-19, σελ. 43-66.
- Γεωργίου, Σ. Ν. (1993). Ο ρόλος της οικογένειας στη σχολική επίδοση. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, τ. 19, σ. 347-360.
- Γεωργούσης, Π. (1995). Η επαγγελματική συμβουλευτική και ο ρόλος της οικογένειας στην επαγγελματική εξέλιξη του ατόμου, *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, τ. 32-33, σ. 29-44.
- Γουδήρας, Δ. (1996). Παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή επαγγέλματος των νέων. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, τ. 23, σ. 157-189.
- Δεληγιάννη-Κουϊμπζή, Β. (1994). «Μια επιτυχημένη καριέρα και ένας καλός σύζυγος: Όνειρα και προσδοκίες κοριτσιών εφηβικής ηλικίας». Στο Β. Δεληγιάννη & Σ. Ζιώγου (επιμέλεια έκδοσης), *Εκπαίδευση και φύλο. Ιστορική διάσταση και σύγχρονος προβληματισμός*, σ. 311-332. Θεσ/κη, Βάνιας.
- Κασιμάτη, Κ., (1998). Έρευνα για τα κοινωνικά χαρακτηριστικά της απασχόλησης. Η επιλογή του επαγγέλματος. *Θεωρητικές αναφορές και εμπειρική διερεύνηση*. Αθήνα, Ε.Κ.Κ.Ε.
- Μαζηρίδου Ε. (2001). *Οι προσδοκίες των γονέων για το μέλλον των παιδιών τους: Η επίδραση του φύλου του παιδιού και του φύλου του γονέα*. Αδημοσίευτη μεταπτυχιακή εργασία, Α.Π.Θ., Τμήμα Ψυχολογίας.
- Μυλωνάς, Θ. (1983). Μερικοί από τους παράγοντες που καθορίζουν την πορεία του μαθητή στο σχολείο. *Νέα Παιδεία*, τ. 26, σ. 71-85.
- Μπόλη, Θ., Τζάνη, Μ., (1992), Συσχέτιση γλωσσικών και μαθηματικών ικανοτήτων των μαθητών του Λυκείου, *Πρακτικά Συνεδρίου της Ελληνικής Μαθηματικής Εταιρείας*, Πάτρα.
- Πάντα, Δ. (1988). *Οι επαγγελματικές επιλογές των νέων. Κοινωνιολογική προσέγγιση στην επίδραση της οικογένειας και της ομάδας των ομιλήκων στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές αποφάσεις των νέων*. Θεσ/κη, Παρατηρητής.
- Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ. (1995). Διαφορές στις επαγγελματικές επιλογές των δύο φύλων. *Τα Εκπαιδευτικά*, τ. 36, σ. 106-115.
- Τζάνη, Μ. (1983). *Σχολική επιτυχία: Ζήτημα ταξικής προέλευσης και κουλτούρας*. Αθήνα.
- Φραγκουδάκη, Α. (1985). *Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης. Θεωρίες για την κοινωνική ανισότητα στο σχολείο*. Αθήνα, Παπαζήσης.